

CAN MISSERT, UNA NECRÒPOLIS DEL BRONZE FINAL AL VALLÈS

Per Maria Àngels Petit i Mendizàbal

La necròpolis de Can Missert és un dels jaciments prehistòrics coneguts de més antic a Catalunya. Es tracta d'un Camp d'Urnes localitzat a principis de segle en realitzar-se la carretera de Terrassa a Olesa de Montserrat, justament a la sortida de la primera població.

Aquest cementiri d'incineració fou descobert pel propietari dels terrenys J. Barata, el qual regalà alguns vasos ceràmics –avui conservats al Museu Episcopal de Vic– al bisbe Morgadas. També J. Soler i Palet recollí alguns fragments d'urnes –dipositats al Museu Municipal d'Art de Terrassa –dels quals deixà testimoni escrit en el seu discurs d'entrada a la Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (SOLER I PALET, 1906). No fou, però, fins l'any 1916 quan s'emprengueren les excavacions arqueològiques sistemàtiques, recuperant-se la part de la necròpolis que encara romania intacta després de la construcció de la carretera. Aquests treballs, dirigits per P. Bosch i Gimpera i J. Colominas i Roca, donaren com a resultat la troballa de 48 sepultures intactes (BOSCH I GIMPERA I COLOMINAS I ROCA, 1915-20). En aquest darrer cas els materials es troben al Museu Arqueològic de la Diputació de Barcelona.

La major part dels enterraments del cementiri, que com ja hem dit fou seccionat per la carretera de Terrassa a Olesa, es localitzaren a la zona sud, mentre que el cantó nord només se'n trobaren 4 (Fig. 1).

Les sepultures consistien en senzills forats a terra on es dipositaven les urnes que contenien les cendres del difunt. Aquestes s'acompanyaven algunes vegades per vasets "d'ofrenes". Pel que fa a les urnes i també a alguns vasets acompanyants, aquests es trobaven tapats per un plat col·locat a l'inrevés, fent de tapadora, o bé per una llosa, normalment de pissarra, retallada irregularment. Segons els excavadors, les urnes estaven enterrades entre 0'5 m. i 1'20 m. de profunditat a partir del sòl i no de cap cota zero. No s'observaren lloses que protegissin els *locula*, ni cap mena de senyalització externa. A la planimetria publicada es veu amb claredat que els enterraments no presentaven agrupacions especials ni es trobaven arrengrats ni separats regularment com succeeix en d'altres necròpolis de Camps d'Urnes contemporànies –almenys en part– a Can Missert i relativament properes a aquesta. És el cas de Coll S'Avenc a Tavertet (MOLIST, CRUELLES i BUXO, 1986) i de Can Roqueta a Sabadell (BOSCH I GIMPERA, 1913-14). Només s'observa que les urnes més antigues s'agrupen al sector nord (Fig. 1).

A poca distància de les sepultures, a la zona sud, es trobaren les restes d'un empedrat rectangular, conservat parcialment, el qual estava constituït per pedres regulars entre els 10 i 30 cm. La part conservada mesurava 2'70 m. de llarg per 1 m. d'ample i estava a 0'80 m. de profunditat, coincidint amb el nivell on s'obrien la major part de sepultures (Fig. 1). Aquest enllosat fou considerat com l'*ustrinum* o indret on es realitzaven les incineracions dels cadàvers (MALUQUER DE MOTES, 1945-46).

Per les restes que hi havien a l'interior de les urnes funeràries creiem que les cendres eren garbellades, enterrant-se únicament els fragments d'ossos que no havien estat destruïts totalment pel foc.

Ja hem dit que l'aixovar funerari rarament es trobava constituït per quelcom més que una urna coberta. Unes poques vegades les urnes eren acompanyades per vasets "d'ofrenes" i pedres. El metall recuperat –sempre bronze– es redueix a dues anelles. Tal vegada una d'elles, la procedent de la tomba núm. 18, fos en realitat el cap anular d'una agulla. En aquest sentit existeixen opinions contradictòries (BOSCH I GIMPERA i COLOMINAS I ROCA, 1915-20) (ALMAGRO, SERRA RÀFOLS i COLOMINAS, 1945). Avui dia resulta impossible de comprovar una o altra possibilitat, ja que el metall de Can Missert no es conserva. No obstant cal destacar la pobresa metàl·lica de la necròpolis.

Desconeixem la superfície total que ocupava el cementiri. La part excavada proporcionà, segons els excavadors, 48 sepultures, encara que en el *Diari d'Excavacions* de Bosch Gimpera –manuscrit conservat en el Museu Arqueològic de la Diputació de Barcelona –no queden clares algunes individualitzacions. D'aquesta manera resulta difícil decantar-nos en favor de la idea d'individualitzar com a sepultures alguns vasets "d'ofrenes" –com ho fan Bosch i Colominas– o reagrupar-los. En aquest darrer cas el nombre de sepultures disminuïria.

En cap moment s'ha pogut constatar la existència d'estratigrafia vertical, és a dir que mai una sepultura talla o es superposa a una altra, la qual cosa ens fa pensar que originàriament deuria existir alguna mena de senyalització externa. Tampoc podem parlar d'estratigrafia horitzontal, és a dir, que existís un ordre cronològic en la disposició de les sepultures i que per tant el cementiri s'hagués començat a ocupar per una banda i s'hagués anat extenent. De totes maneres sí que es pot afirmar que els vasos, i per tant les sepultures més antigues, se situen exclusivament al cantó nord de la necròpolis, a una banda de la carretera. No així la resta d'enterraments –de cronologies diverses– que es barregen al cantó sud (Fig. 1) (RUIZ ZAPATERO, 1985, especialment fig. 55).

Des de la seva descoberta, i donat el gran nombre d'urnes, plats-tapadora i vasets "d'ofrena" recuperats, la necròpolis de Can Missert ha constituït la base ceràmica fonamental per a realitzar la periodització dels Camps d'Urnes a la regió central-costanera de Catalunya (BOSCH I GIMPERA i COLOMINAS I ROCA, 1915-20; MALUQUER DE MOTES, 1945-46; GUILAINE, 1972; ALMAGRO GORBEA, 1977, RUIZ ZAPATERO, 1985; PETIT, 1986).

Així els diferents autors que han tractat la problemàtica del Bronze Final a casa nostra, s'han referit inexcusablement a les ceràmiques de Can Missert. Com ja hem dit no existeix a la necròpolis ni una estratigrafia vertical ni horitzontal que ajudi a compondre la seva evolució cronològica, però des del començament els autors han distingit clarament i per comparació amb d'altres materials europeus dos blocs ceràmics, l'un format per les ceràmiques de les 4 sepultures de la zona nord, força antigues i l'altra per la resta. El segon grup s'ha interpretat de distinta manera, sub-dividint-se en dos o tres sub-grups, els quals evidencien l'evolució interna de la necròpolis i la seva llarga durada.

La primera ocupació, la més antiga, se'ns mostra molt reduïda. Ara bé, hem de tenir en compte que això pot ser una qüestió d'atzar en les troballes, ja que no hem d'oblidar que la necròpolis fou recuperada parcialment. Aquesta ha estat denominada per tots els autors Can Missert I i correspondria a la presència dels Camps d'Urnes més antics de Catalunya. És caracteritzada per la presència d'urnes bitroncocòniques, de coll abombat i vores convexes. És característica la decoració d'acanalats soguejats (Fig. 2).

període que ocuparia entre el 1000 i el 800 aC. Almagro Gorbea i Ruiz Zapatero allarguen una mica aquesta cronologia, en el primer cas remontant l'origen del cementiri al 1100 aC. (ALMAGRO GORBEA, 1977) i en el segon fent que perduri fins el 700 a C. (RUIZ ZAPATERO, 1985).

Nosaltres considerem que avui dia es coneix prou bé el conjunt material de la fase transicional cap a l'Edat del Ferro a la comarca del Vallès (MAYA, 1985; PETIT, 1986)

	BOSCH	MALUQUER	GUILAINE	ALMAGRO-G	RUIZ-Z	PETIT	PERIODES
600							Trans E. F.
700		II			IV		
800		I	II	IV	III	III	B.F. III B
900	II			III	II	II	B.F. III A
1000	I		I	II	I	I	B.F. II
1100				I			

Com ja hem dit existeix una disparitat molt més gran entre els autors a l'hora de parlar de la segona gran fase o Can Missert II. Aquesta és subdividida en Can Missert II, III i a vegades IV, tal com veiem en el quadre annex.

La segona fase de Can Missert correspondria als Camps d'Urnes recents de Catalunya, tal com els classificà Almagro Gorbea (ALMAGRO GORBEA, 1977) i han seguit amb petites variants la major part d'autors (RUIZ ZAPATERO, 1985; PETIT, 1986; PONS i MAYA, 1988).

Els matisos dins d'aquesta segona fase de la necròpolis s'han perfilat entorn de la diferenciació d'un moment transicional entre la fase de Camps d'Urnes Antics i Recents que s'anomena Can Missert II. Aquest moment es definiria a partir de la presència característica d'urnes del tipus Sassenay i, per tant, només corresponien a aquesta fase unes poques sepultures.

Can Missert III –o II segons els casos– representaria la fase de Camps d'Urnes Recents corresponent al Bronze Final III A amb nombrosíssims exemples d'urnes de cos globular, coll troncocònic i vora de colze decorades amb bandes d'acanalats horitzontals i greques (Fig. 2).

Finalment la fase Can Missert IV –situada en el Bronze Final III B– estaria representada per urnes sense coll, vora recta-oberta i cos globular que tendiria a marcar cada cop més una carena (Fig. 2).

Pel que fa a la cronologia, i després de desestimar les reduïdes de Bosch (BOSCH I GIMPERA i COLOMINAS I ROCA, 1915-20) i de Maluquer (MALUQUER DE MOTES, 1945-46), pràcticament tots els autors estan d'acord en situar la necròpolis de Can Missert en un llarg

com per afirmar que en cap moment existeixen evidències de perduració de Can Missert en aquesta època. Per això som partidaris de pensar que Can Missert deixà de funcionar al Bronze Final III B, és a dir, al voltant del 800 aC. (PETIT, 1986; PETIT, 1986 a). Pel que fa als seus inicis, podem afirmar que avui per avui existeix força imprecisió a l'hora de personalitzar els materials molt antics i decidir si els hem de remontar al 1100 o al 1000 aC. De totes maneres podem dir que Can Missert funcionà entre 250 i 200 anys.

Mercès a la planimetria conservada sabem que només fou excavada una part de la necròpolis. Imaginem que aquesta ocupava al menys 600 m² amb una densitat d'enterraments important en el sector sud (40 sepultures en 100 m²). Si consideréssim que aquesta densitat era general en tota la necròpolis, la quantitat de sepultures hauria de ser enorme i la informació i possible durada de la necròpolis, molt diferent a la que ara posseïm. No obstant, veiem com a la zona nord la densitat és menor i per tant hauríem, almenys, de fer la mitjana entre les dues densitats tot i que no sabrem mai quina fou l'extensió real de la necròpolis. És probable que bastant més del 50 % dels enterraments no ens hagi arribat. Maluquer afirmava que segurament la part descoberta arribava només a un 20 % de la totalitat (Fig. 1) (MALUQUER DE MOTES, 1945-46). D'una manera o una altra Can Missert se'ns mostra com un gran cementiri tipus Agullana (PALOL, 1958). També hem de tenir en compte la seva llarga durada, que com ja hem dit seria d'uns 250 anys.

Si calculem que el nombre de sepultures total oscil·lava –sempre hipotèticament i en base a un promig entre superfície i densitat aproximades– entre 100 i 200 i que la necròpolis funcionà entre 250 i 200 anys, resulta

S. VII	B. FINAL III b	B. FINAL III a		B. FINAL II		
						NECRÒPOLIS
						HABITATS

Fig. 2: Taula de formes ceràmiques corresponent als jaciments del Bronze Final de la regió central-costanera de Catalunya. Les pertanyents a les necròpolis són en llur pràctica totalitat procedents de Can Missert.

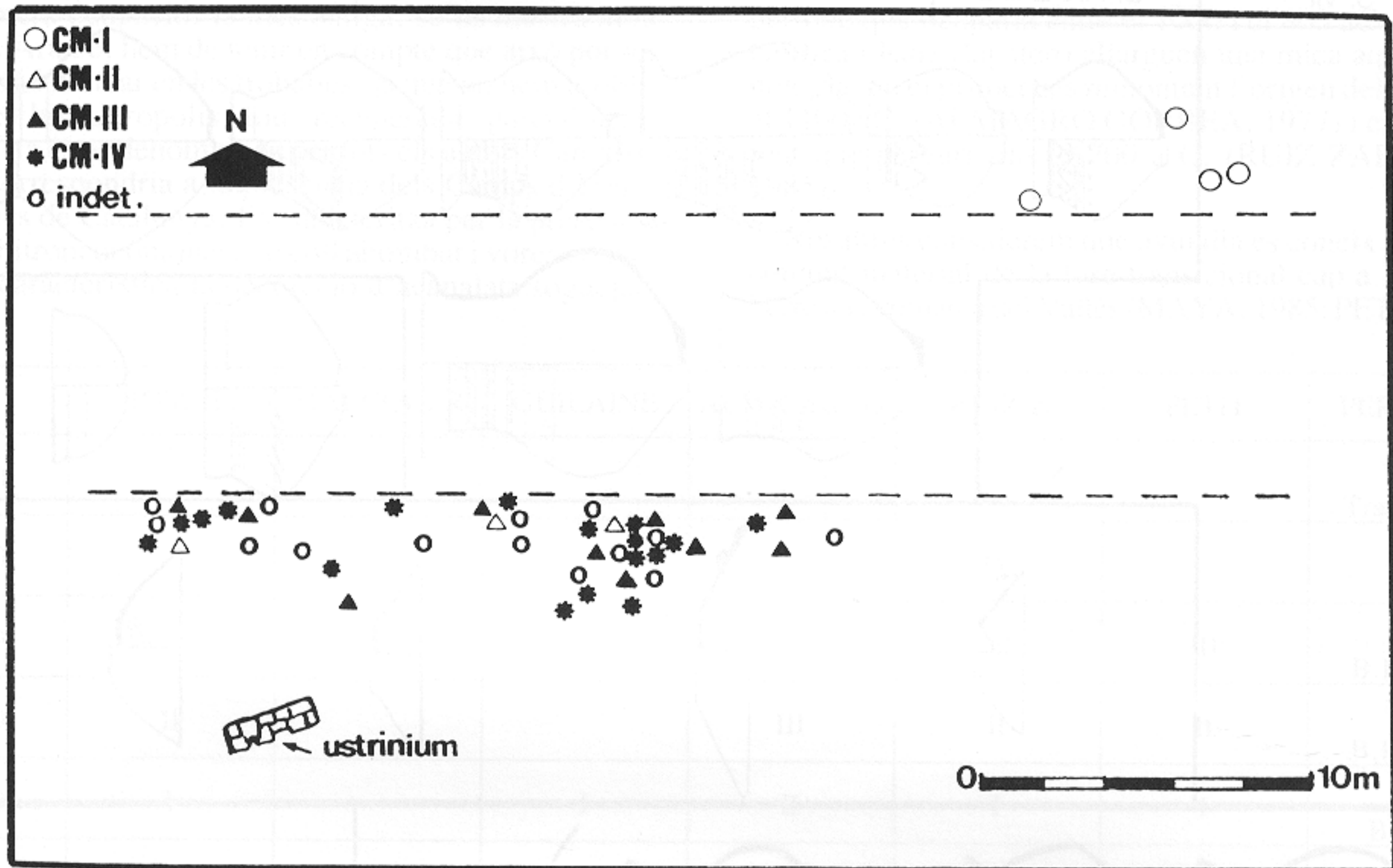

Fig. 1: Planimetria de la necròpolis de Can Missert (a partir de l'original de Bosch i Colominas i de la interpretació cronològica de Ruíz Zapatero).

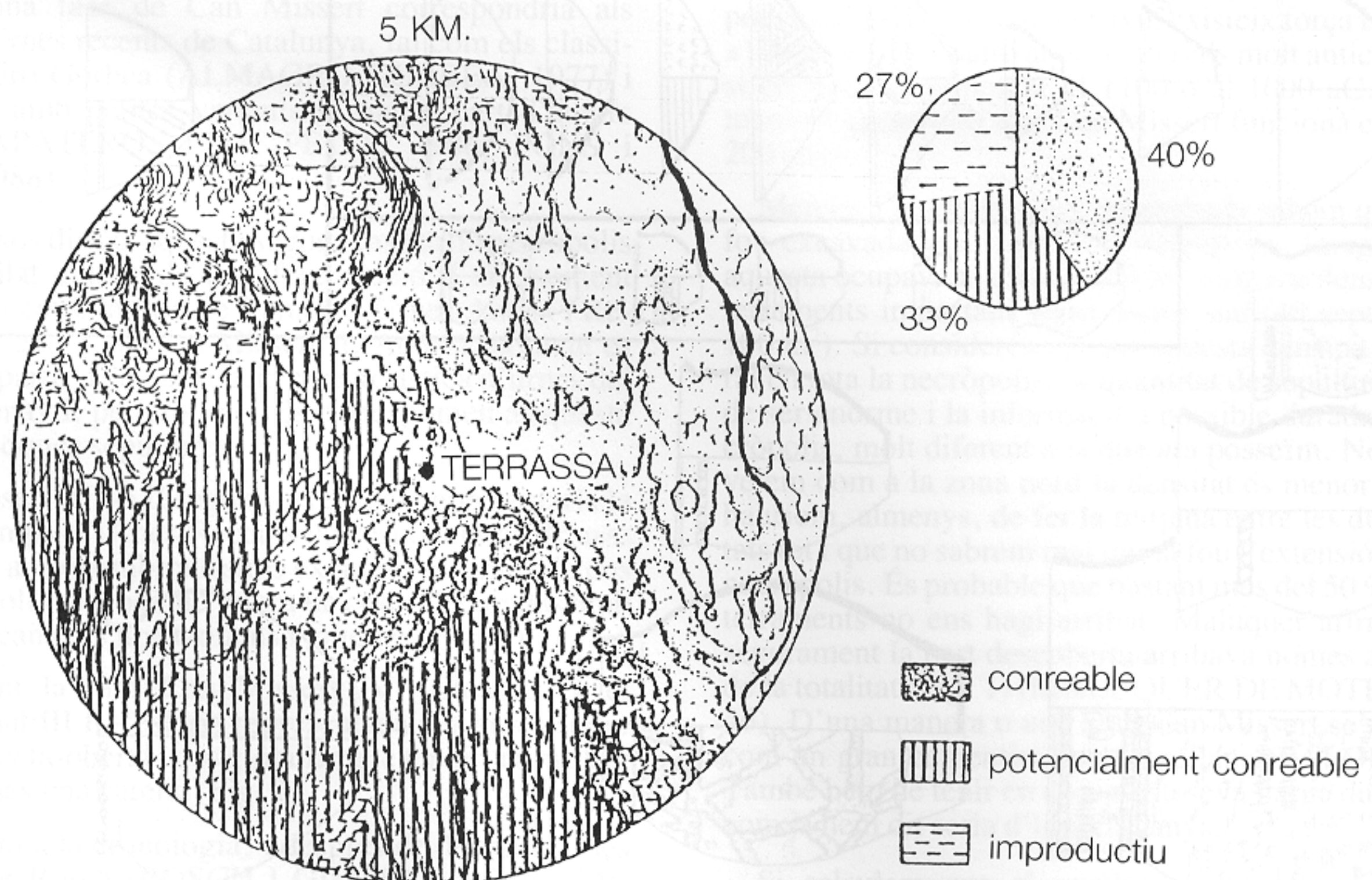

Fig. 3: Anàlisi del territori d'exploració de Can Missert (segons Ruíz Zapatero).

que la freqüència d'incineracions seria entre 0'4 i 0'8 l'any. Aquest resultat s'ha de prendre amb totes les reserves. D'igual manera pensem que resulta agosarat parlar a partir d'aquí de demografia, desconeixent la tasa de mortalitat de l'època.

De sempre s'ha parlat de l'existència hipotètica del poblat corresponent a la necròpolis. El cert és que en alguns casos els poblats se situen prop dels indrets funeraris com al Molà (VILASECA, 1943), però també resulta evident que a mesura que es coneixen i, sobretot, es valoren els hàbitats del Bronze Final podem veure com els llocs d'habitació són força diferents segons les regions. En el cas del Vallès no s'ha trobat mai cap poblat, entenent com a tal una aglomeració humana amb organització de tipus proto-urbà. Ben al contrari són nombrosos els testimonis que ens parlen d'estructures "febles" de les que només conservem la part que s'excavava sota el terra, és a dir, tot el reguitzell de "clots" que ens apareixen i que acostumem a identificar en la seva majoria com a sitges amortitzades en escombraries (MARCET i PETIT, 1985; PETIT, 1986; PETIT, 1986 a).

Aquestes "senyals d'habitació" humanes freqüents a la plana de l'actual Vallès Occidental s'han trobat en diversos indrets dels termes de Sant Quirze del Vallès, Bellaterra, Sabadell i Rubí (MAYA, 1985; MARCET i PETIT, 1985; PETIT, 1986; PETIT, 1986 a), però mai a Terrassa i menys prop de Can Missert, la qual cosa ens hauria permès d'associar les restes amb la necròpolis. Tanmateix, si ens centrem en la cronologia identificada a Can Missert hem de reconèixer que la major part dels indrets d'habitació correspondrien justament al moment en què Can Missert deixa de funcionar (s. VII a.C.) Per tant, segueix existint una problemàtica lluny de ser resolta pel que fa al tipus d'habitació a la plana del Vallès durant el Bronze Final II i III.

G. Ruiz Zapatero en la seva obra de síntesi sobre els Camps d'Urnas al NE Peninsular, aplica el model d'anàlisi territorial anomenat **site catchment analysis** a la zona de Can Missert, suposant que l'indret d'habitació deuria estar molt a prop de la necròpolis. Així considera, sense massa explicacions, que les terres conreables de les ribes de la riera de Les Arenes i d'altres properes amb potencial de cultiu sumen el 73 % de la totalitat. La resta de territori 27 % muntanyós podria sostenir –amb paraules del propi autor– una ramaderia complementària (Fig. 3) (RUIZ ZAPATERO, 1985, especialment pàg. 233 i fig. 69).

Certament pensem que el **site catchment analysis** resulta prou suggerent (HIGGS i VITA FINZI, 1972). La seva aparent facilitat d'aplicació –com si només calgués dibuixar un cercle de 5 km. al voltant del jaciment i observar-ne el tipus de sòl, els corrents d'aigua, boscos i d'altres recursos –ha fet que proliferés en molts estudis de prehistòria. Ara bé, com han reconegut recentment alguns autors que l'apliquen amb assiduïtat –entre ells el mateix Ruiz Zapatero– aquesta anàlisi, que persegueix qualificar els recursos potencials del territori, no es pot fer a la lleugera i cal reunir, prèviament a qualsevol conclusió, moltes dades sobre l'evolució geomorfològica de l'indret, oblidant l'aparença que presenti a l'actualitat (BURILLO i RUIZ ZAPATERO, 1988). Tampoc ens sembla correcte de considerar les economies prehistòri-

ques com a tancades i per tant sense relacions externes d'importància. Les dades obtingudes per la pal·linologia, les macro-restes vegetals i la fauna caldrà que siguin contrastades amb els models teòrics proposats.

De qualsevol manera resulta evident que la situació de Can Missert és bona des del punt de vista d'una instal·lació habitacional pagesa. Les possibilitats agrícoles de les planes del Vallès Occidental amb suaus elevacions i prop de les abundoses rieres ens són confirmades diàriament amb el munt de jaciments descoberts recentment, com els de la Bòbila Madurell-Serrat de Can Feu, Can Roqueta, etc... Així veiem com els grans trasbalsaments de terres lligats a l'actual re-industrialització vallesana i a les obres viàries com l'autopista de Terrassa a Manresa han centrat de nou l'atenció de la investigació prehistòrica catalana en el Vallès Occidental.

BIBLIOGRAFIA

- ALMAGRO GORBEA, M. (1977): *El Pic dels Corbs, de Sagunto, y los campos de urnas del N.E. de la Península Ibérica, a Saguntum. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*, València, pàgs. 89-141.
- BOSCH I GIMPERA, P. (1913-1914): *La Col·lecció prehistòrica del Museu de Sabadell*, a *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, Barcelona, pàg. 871.
- BOSCH I GIMPERA, P. i COLOMINAS I ROCA, J. (1915-1920): *La necròpolis de Can Missert (Terrassa)*, a *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, VI. Barcelona, pàgs. 582-586.
- BURILLO, F. i RUIZ ZAPATERO, G. (1988): *Metodología para la investigación en arqueología territorial*, a *Munibe*, 88, Donostia.
- GUILAINE, J. (1972): *L'Age du Bronze en Languedoc Occidental, Roussillon, Ariège*. Mémoires de la Société Préhistorique Française, 9, Ed. Klincksieck, París, pàgs. 342 a 344.
- HIGGS, E. S. i VITA FINZI, C. (1972): *Prehistoric economies: A territorial approach*, a *Papers in Economic Prehistory*. Cambridge University Press.
- MALUQUER DE MOTES, J. (1945-1946): *Las culturas hallstáticas en Cataluña*, a *Ampurias*, VII-VIII, Barcelona, pàgs. 115-184.
- MARCET, R.; PETIT, M.A. (1985): *Assentaments d'habitació a l'aire lliure de la comarca del Vallès. Del Neolític al Bronze Final*, a *Estudios de la Antigüedad*, Bellaterra, pàgs. 111 a 125.
- MAYA, J. L. (1985): *Silos de la Primera Edad del Hierro en la Universidad Autónoma de Barcelona*, a *Estudios de la Antigüedad*, 2, Bellaterra, pàgs. 147 a 218.
- MAYA, J. L.; PONS, E. (1988): *L'Age du Bronze Final en Catalogne*, a *Actes du Colloque International de Nemours "Le groupe Rhin-Suisse-France orientale et la notion de civilisation des Champs d'Urnas"*, Nemours, pàgs. 545 a 557.
- MOLIST, M.; CRUELLES, W.; BUXO, D. (1986): *Coll S'Avenc: Aproximació a l'estudi del ritual d'una necròpolis d'incineració de la comarca d'Osona*, a *Cota Zero*, 2, Vic, pàgs. 33 a 38.
- PALOL, P. (1958): *La necròpolis de Agullana*, a *Bibliotheca Praehistorica Hispana*, vol I, Madrid.
- PETIT, M. A. (1986): *Contribución al estudio de la Edad del Bronce en Cataluña (Comarcas del Moianès, Vallés Oriental, Vallés Occidental, Maresme, Barcelonès y Baix Llobregat)*, Tesi Doctoral (inèdita) Universitat Autònoma de Barcelona, Vol III, especialment pàgs. 1361 a 1406.
- PETIT, M. A. (1986 a): *El Bronce Final en la Depresión Prelitoral Catalana*, a *Segundos encuentros de Prehistoria Aragonesa*. Casp-Saragossa (en premsa).
- RUIZ ZAPATERO, G. (1985): *Los Campos de Urnas del NE. de la Península Ibérica*, vol. I, Universidad Complutense de Madrid, especialment pàgs. 196 a 206.
- SOLER I PALET, J. (1906): *Contribució a la Història de Catalunya. Egara-Terrassa*. Discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres. Barcelona, pàgs. 11-12.
- VILASECA, S. (1943): *El poblado y la necròpolis prehistòrics de Molá (Tarragona)*, a *Acta Arqueológica Hispánica*, I, Madrid.